THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL LIBRARY
OU_204379
UNIVERSAL LIBRARY

హక్కులు వారివి

మూల్యం ~~౦-౧౨-౦~~

స్వభాను
ఆశ్వీయుజము
1940

ప్రతులు ౧౦౦౦

జానకిరామా ప్రెస్, తెనాలి

భూమిక

సదాశయులారా!

"కలదే స్వర్గము లేఁతిచోఁ? గలుగ నిక్కమిద్దియే, నీతిమం
తుల విశ్రాంతి నికేతనంబు"

ఇవి తాజమహలు కుడ్యములపై సువర్ణ పూజలందిన షాజహాను సూక్తులు. భారతీయశిల్పవార్ధిని వేనోళ్లఁ జాటు తాజమహలును గనులారఁ జూడవలెనను కోర్కె నాకు బాల్యమునుండియుఁ గలదు. కాని ప్రాప్తి లేమిఁ జింతించు చుందును. దేశదేశముల నమస్కృతుల కర్హమై, శిల్పులకు గర్వకారణమైన ముంటాజమహలు గోరి గడించిన కీర్తి యొక్క మొగలుచక్రవర్తికే కాక భారతీయులకు నందు ముఖ్యముగ నాంధ్రులకును దక్కుచున్నది. దానిసృష్టియందు పాల్గొన్న ముప్పదిముగ్గురు శిల్పాచార్యులలో నలువురు మచిలీపట్టణమునుండి యాహ్వానితులయి నట్లు లేతన్నిర్మాణకాలమున స్వయముగాఁ జూచిన బాగ్దాదు వాసియగు నొక చరిత్రకారుఁడు వ్రాయుచున్నాఁడు. అందలి ప్రధాన శిల్పియగు నొక యిటలీయుఁడు స్వదేశమునకేగి, తాజిసోయగము నూహించి, యద్దపు చట్రమున బిగింపనయితిని గదా యని విచారించెనన దాని మహిమ, దానికోమలత, స్పష్టము గాకపోదు దీని నిర్మాణార్థ మిరువదిలక్షల కార్మికు లహోరాత్రము లిరువది వత్సరములు పనిచేసినట్లును, ఇరువదికోట్ల రూప్యములు వెచ్చింపఁ బడినట్లును, చరిత్రలు ఘోషించుచున్నవి. ఒకదృష్టియందిది వృథా వ్యయముగాఁ దోప వచ్చును గాని లక్షలాది ప్రజ కిరువదిరెండేండ్లు పనిగల్పించి, యన్నదానముచేసిన సుకృతమిందు లేకపోలేదు. అన్నిటికిని మించిన యశస్సు నిది భరతవర్షమున కాపాదించినదనుట నిస్సంశయము.

ప్రణయమూర్తియుఁ దనయర్ధాంగియు నగు ముంటాజి నలంకరించుచున్నట్లూహించుచు నిరువది రెండేండ్లెత్తినతల వాల్చక కట్టడమును సమాప్తి

చేయించ షాజహాను చేతలోనొక పవిత్ర ప్రణయ సందేశము, ఒక కళాపోషణ దీక్ష, ఒక యావేశము, ఒకనిఋుస ఒక మూగ సారస్వతము, దంపతిలోకమున కందించుచున్నదని నాయూహ. సతీవియోగమున నున్మత్తుఁడయిన షాజహాను గాఢాంధకార బంధురమై, సర్వ శూన్యమైన తన జీవిత బ్రహ్మాండమున సందర్శించిన తేజఃపుంజ మీ తాజమహాలు. ఆ మహోపదారమునకితఁడు ప్రాణప్రతిష్ఠఁజేసి శాశ్వతుఁడైనాఁడు. ఐశ్వర్యమత్తుండై యతఁడు శ్మశానమును స్వర్గముగా మార్చివేయఁ గలిగినాఁడు. తచ్చంద్ర శిలాధౌతములయిన కాళింది జలములయందా శుభదంపతుల యాత్మలు గుసగుసలువోవుచుఁ బ్రేక్షకుల కనంత భావపరంపరల బహూకరించుచున్నవి. తాజమహాలు సౌందర్యాకర్షణమున బొడమిన యావేశమే నన్నీ కావ్య రచనకుఁ బురికొల్పినది. కవితాజగత్తున నా యూహాకొదవిన దృశ్యమే యిందు వర్ణితము. వాస్తవిక దృశ్యమునకును, దీనికి నంతరమెంతయు నుండకపోదు. సృష్టికర్తలదృష్టియందిది క్షమార్హము. రసపోషణమున కిందొక పిచ్చివాని కథను ప్రవేశపెట్టక తప్పినదికాదు. దానియుచితానుచితములను రసజ్ఞులు తేల్తురుగాక.

తిక్కన జయంతి సందర్భమున నన్నాహ్వానించి మహాకవి సన్మానమును నాకొసంగి, తనజీవితేశ్వరి పేర నొక కావ్యము వ్రాయుమని యానతిచ్చి నాయందవ్యాజానురాగమును వ్యక్తీకరించిన విక్రమసింహపురీ వాస్తవ్యులును, మహోదార స్వభావులును, సహృదశేఖరులును విమర్శకాగ్రేసరులునగు, శ్రీ శ్రీ శ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగారు నేనీ కృతిని నా ప్రియజనని కంకితమిత్తునని కోర, నందితాత్ములై, గ్రంథముద్రణ ద్రవ్యమును దయతో సమర్పించి వారి సర్వమానవ సమరస భావమును వెల్లడించిన రెడ్డి జమీదారులకు నానమస్కార సహస్రపూజ లర్పించుచున్నాను. వారికిని, వారి కుటుంబమునకును శుభమగుత.

గ్రంథకర్త.

జోతలు

తిక్కవరాన్వవాయము ప్రదీప్తముగా నుదయించి, రెడ్డిభూ
భుక్కుల దానశీలతకు ముత్తెపుమేడలుగట్టి సింహాపురం
బక్కణ సుప్రతిష్ఠలకు వన్నెలుదీర్చిన పుణ్యమూర్తికిన్
ప్రముఖులోసంగెదన్ శుభసముత్కటవార్థికి, రామిరెడ్డికిన్.

నూరున్నారులుమూఁడుమారులిడి, నన్నుఁదన్ని, నావాంఛలన్
గారుణ్యంబునఁ దీర్పనెంచిన సుధాకల్ప ప్రజల్పుండు, ల
క్ష్మీస్మేరముఖ్యుండు, పరేంగితజ్ఞుఁడగు శ్రీ. శ్రీ. రామిరెడ్డిప్రభున్
నూరున్నార్లు సువర్ణగీతుల నుతింతున్ సాహితీసీమలన్.

పలుకులోఁగలుగు నిశ్చలతఁజేతలవి ని
ష్ఠాపింపఁజాలు నాదర్శమూర్తి
విశ్వంబుమఱపించు నైశ్వర్యలక్ష్మిచే
విఱ్ఱవీఁగని క్షమావిస్తృతుండు
ఉన్నతోన్నతములై యుజ్జ్వలించెడు వినూ
తన భావసత్కళావనధిరాజు
గణనకెక్కిన కావ్య గుణదోషములను వి
మర్శించు పాండితీ మండితుండు
స్వీయ దేశహితవిశిష్టాశయంబులు
గలుగు స్వచ్ఛమైన తెలుఁగువాఁడు
దొడ్డగుణములున్న రెడ్డిజమీందారు
ప్రబలుగాత వేయి వత్సరములు.

జాతీయోద్యమ దీక్షలం బ్రబలు సత్సంతానముంగాంచి, వి
ఖ్యాతింగన్న కుటుంబిచేత, రసవత్కావ్యాభిమానంబు, క్రొం
బూతల్ పూయు రసజ్ఞశేఖరునిచేఁ బూజింపఁగాఁబడ్డ నా
వ్రాతల్ ధన్యములై గడించెడిని, దివ్యద్భావ భాండారముల్.

భువనహితార్థమై, యనుఁగుఁ బుత్రిక నాథునితోడ బందియై
చివుకుచునుండఁగాఁ గలఁతఁ జెందని డెందముతోడ, దీనమా
నవపరితాపతాపిత మనస్కత బొల్చిన రెడ్డిరాజు, తి
క్కవరపువంశమండనుఁడు, కాచుఁజిరాయురనామయోన్నతుల్.

ఈ కృతి నస్మదీయ జనయిత్రికి నంకితమిత్తునంచు నే
వాకొని సంత ముద్రణకుఁ బైకమొసంగిన, త్యాగమూర్తి శు
భ్రాకృతి నెత్తిపెంచిన మహత్తరపుణ్య పురంధ్రికిన్ నమో
వాకమొనర్చినన్ బ్రబలుస్వార్థవిహీన విశాలభావముల్.

తనకో! తనతల్లికో! తన
యనుంగులకో! యంకితంబులగు కృతులకుగా
ధనమిత్తు రొరుల కృతులకు
ధనమిచ్చి బహూకరించు దాతలు గలరే?

అనుఁగుఁ దండ్రిపేర నలతిక్కయజ్వకుఁ
గ్రమతవార్షికోత్సవములు నెఱపి
కవుల సత్కరించు ఘను రెడ్డిమండను
గుండలీంద్రుఁ డోముచుండు గాక.

అంకితము

జననీ! నీయనుఁగుం గుమారుఁడను నీ స్తన్యంబు సేవించి వ్రా
సిన కబ్బంబిది, నీకు నా మనుమరాజ్జేకొమ్మ చేఁదోడుగాఁ
ననుకూలించి, కవీంద్రమాతవగు నీయాశీస్సులందేలి, నీ
ఘనకీర్తిం బ్రకటించెడిన్ సుగుణసక్తా ! లింగమాంబాసతీ !

“కన్న ఋణంబుదీరెకొడుకా ! కనుగొంటిని విన్నకొండలో
నిన్ను బహూకరించు మహనీయ మహంబును కన్నులార” నం
చన్న పదంబు జ్ఞప్తిగలదా? జననీ! యటులాడి నీ ఋణం
బున్నతిజేసి తిట్టిక్రొత్తులూడ్చునె నీఋణమున్ సహస్రముల్ ?

నీవు బ్రతికియుండ నీవాంఛితార్థముల్
దీర్చుశక్తి లేక దిగులువడితి
వేయి నగలకన్న వెలగల్గు కృతిభూష
నంపుచుంటి స్వీకరింపుమమ్మ !

జి. జాషువ.

ముంటాజమహాలు

వనితామండన ! దృష్టిగోచర బహిఃప్రాణంబు, లోకైక మో
హినిముంటాజమహాలుతోడ మొగలాయీప్రాజ్యసామ్రాజ్యమున్
ఘనతం బాలనసేయుచుండెఁ బ్రజ లానందింప, విఖ్యాతిఁ బా
ల్చిన షాజానునవాబుశేఖరుఁడు, ఢిల్లీ బర్హిపీఠస్థుఁడై.

పోలికలేని శిల్పలత పుష్పితమై రస ముప్పతిల్ల ము
త్యాల మసీదు ఢిల్లి నగరాంతరమందుఁ బ్రతిష్ఠఁ జేసి, యు
స్మీల దుదారచిత్తుఁడయి నీతిపథంబున గాక, యన్యథా
కాలు చలింపనీక, యధికారము చేసె, మృదుస్వభావుఁడై.

తన యింటం గల రత్నరాసులను సార్థక్యంబు గావింపఁగాఁ
గనువిందు లొప్పారించు సౌధవితతిఁ గట్టించి, స్వర్గంబుతోఁ
బనియే లేదనులీల వజ్రమణి దీపశ్రేణి ముట్టించి, యం
గనతోడన్ దులదూగసాగె నతి భోగశ్రీ మహోద్వేలలన్.

విమలస్వాంతుఁడు షాజహాను కులవిద్వేషోగ్రకల్లోలముల్
సముదాయించి,తురుష్క హైందవ సమస్యాపూర్తి గావింపఁగా
సమదృష్టిన్ విరజిమ్ముచుం గుటిల శిక్షాదక్షుఁడై, దిక్కులన్
సమకూర్చెన్ మొగలాయిరాజులప్రతిష్ఠాద్రవ్యభాండారమున్.

కృతులం బొందిన ధీవిశాలుఁడు, జహాంఘీరుం డలంఘీరు భూ
పతికి న్నందనుఁ డన్న పేర్నిలిపి, విశ్వస్తుత్యుఁడై, విశ్వభా
రత శిల్పంబు సముద్ధరించి పటుదర్పం బొప్ప సామ్రాజ్యవి
స్తృతి గావించి, రసజ్ఞుఁడై కవుల కందించెన్ భుజాదండమున్.

హాయికి లోపంబనియో
వేయేడుల నాఁటి రవల పీఠము లవలన్
ద్రోయించి కొలువు సేయన్
జేయించెం గలికి నెమిలి సింహాసనమున్.

విలసద్రత్న మరీచిమాలికలచేఁ బెంపొందు పండ్రెండు నె
మ్ముల సింహాసన మోలగంబు సిరిపెంపుఁ జాటు, దేవేశుఁడున్
దలవంపన్, రిపురాజగర్వములు నిద్రం బోవుచున్ దాత తం
డ్రుల కన్నం బయిచేయిగా నృపవరేణ్యుండొప్పెఁ దేజస్వియై.

బిరుదు లందిన యరబ్బీ కవీశుల వాణి
ప్రసవించె మధుర కావ్యస్రవంతి
విఖ్యాతమైన జాబిలి పతాకచ్ఛాయ
చివురించె నాసేతుశీతగిరుల
కడుదీనమైన బుకా-ఫకీరుల గిన్నె
నిండారె పసిఁడిమానికపు సిరుల
చేయూర పనిలేని శిల్పకారుల సుత్తె
నాచికొన్నది దిగంత ప్రసిద్ధి

శ్రీపదాంకితమైన ఢిల్లీపురాన
తొలకరించిన దారువేళల సమాజు
భోగపరమైన మొగలాయి నాగరకత
మూడుపూ లారుకాయలై ముమ్మరించె.

గుడిగుడి, సేవింపఁడు; పా
ల్పడఁడు మజాసేయు మత్తువస్తువులకు న
య్యొడయఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల, నెఱపు నేకపత్నీవ్రతమున్.

మణు లల్లాకని మీఁదుగట్టి పనిపెన్ మక్కా మదీనాలకున్
గణనాతీతము లక్కజంబుగ ఖజానాకొట్లలో ద్రవ్యమున్
దోణికించెం బఠియించె నిత్యము ఖురానున్ శత్రుదుర్గాలఁ బా
ర్వణ చంద్రధ్వజమెత్తె నన్వయ సముద్రం బుబ్బి తబ్బిబ్బుగన్.

ఉదయ సంధ్యాదేవి యొడినిండి దిగజారి
కుఱ్ఱగాడుప్పు లాడుకొనెడు వేళ
ప్రియుఁడు కొండల కెక్క బెదరి యొక్కొక చుక్క
వినువీథులను జారుకొనెడు వేళ
తమ్మిలోఁ జెరవడ్డ తుమ్మెద ఖయిదీలు
ఆలు బిడ్డలఁ జూడ నరుగు వేళ
అంభోజమిత్రుండు యమున చెక్కిలి మీఁద
పసుపుఁ గుంకుమ సిరుల్ విసరు వేళ

పసిడిపాన్పు డిగ్గి పన్నీటి కోనేట
జలకమాడి, మేలివలువ గట్టి,
మహిత భక్తి మీర మజ్జీదునకుఁ బోవు
బాదచారియగుచు బాదుషాహ !

క్రూరకర్మక మైనట్టి గోవధంబు
దన హయాంమునయందు బర్తరపు జేసి
సహనధనులగు తన పితామహులఁ బోలి
నిఖిల హైందవులకుఁ బూజనీయుఁ డయ్యె.

మతరణంబు వోడమ దతని పాలనమందు
జుట్టుపన్ను పిలక పుట్టలేదు
కుటిల రాజభీతిఁగుందు భారతభూమి
బెదరుమాని మఱచి నిదురవోయె.

రహిం పుట్టం బదివేల దూతిక లహోరాత్రంబు సేవింపఁగా
మొహాబున్నీసకు మేనగోడలగు నమ్ముంటాజమాల్, పాదుషా
మహా లుద్దీప్తముగా నొకానొక లసన్మాణిక్య గేహంబునన్
మహిమన్ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండెఁ బతిసన్మానింప,సానందయై.

అతివ చక్కదనము నభివర్ణనముసేయ
కలము సాగదెట్టి కవివరులకు
చేయి యాడదెట్టి చిత్రకారులకును
చెలువ చెలువమెల్ల జిలుకరింప.

అసమ సౌందర్యవతి నూర్జహానురాణి
కోడలి విలాసమునకు సిగ్గును వహించు
వలపు టిల్లాలు పల్లెత్తి పలుకరింప
తురక రాయఁడు నిలువున గరగిపోవు.

గాణిక్యంబు సహస్రసంఖ్య లోకవంకన్ భూరిలావణ్యపుం
గాణాచుల్ పనికత్తె లొక్కెడఁ గటాక్షశ్రీల నాశించి వి
న్నాణంబుల్ పచరించినన్ గలఁత జెందం డంతరంగాన నా
రాణీసాహెబ మీఁది నిశ్చల పవిత్రస్నేహ మోహంబునన్.

“ముద్దులరాణి మాటకు విభుం డెదురాడడు, తేని యానక
మ్ముద్దియ మాఱుపలుకఁ దదెపో! సహవాస”మటంచు నిత్యమున్
బెద్దలు ప్రస్తుతింప నతివేల సుధాప్రణయైకరాజ్యపుం
గద్దె నలంకరింతురు మొగల్ మగ లమ్మహానీయ దంపతుల్.

ఆ సతీపతుల గాఢాశ్లేషములనుండి
జారిపోయిన నిమేషంబు లేదు
ఆ దంపతులకు నాహ్లాదంబు గూర్పక
తొలఁగిన వెన్నెల తునక లేదు
ఆ ప్రేమజీవుల యనురాగవృద్ధికై
రుత మొనర్పని పరభృతము లేదు
ఆ శుభాకృతుల నెయ్యంపు ముద్దులచేత
తీపి కెక్కని ద్రాక్షతీఁగ లేదు

అవధి లేనివారి యానందకేళికిఁ
దోడుపడని పూలదోఁట లేదు
వారి కూర్మి పెంపు వలచి వర్ణనజేసి
సుప్రసిద్ధి గనని సుకవి లేఁడు.

దొరతనపుఁ గల్మి నింతయు దొట్రువడక
ప్రథిత సంసార రాజమార్గమున నడచి
దంపతులకెల్ల నద్భుతాదర్శ మగుచు
జగము నలరించె నయ్యాలు మగల చెలిమి.

పుట్టి పైచిలుకు సంతానభూతి నలరి
కాంచె నుత్తమ మాతృత్వ గౌరవంబు
పాలితులయందు వత్సలత్వంబు నెఱపి
కాంచె నుత్తమ రాజ్ఞీత్వ గౌరవంబు.

మొగలు దొరసాని లావణ్య భూషణంబు
కన్నుమాయదు సంతాన ఘర్షణమున
జీవితంబున నొక దుష్టచింత లేని
సత్యవంతుల ప్రాయంబు జాఱదంద్రు.

పలువురు బిడ్డలు చుట్టుం
బలసి కొలువ మధుర మధుర బహుకావ్య విభూ
షల నొప్పు శారదాంగన
వలె, భారతరాణి నేత్రపర్వము సేయున్.

రత్నఖచితమైన యవన సామ్రాజ్య రమకు
నగలు గీలించు రాణి సౌందర్యలహరి
ప్రభువు కన్నులు దాటి యీవలికి రాదు
వలపు లూరింపకుండ నవ్వలికిఁ బోదు.

పదియు న్నల్గురు బిడ్డలన్గని యనల్పశ్రీ విడంబించుచుఁ
హృదయేశప్రణయాబ్ధిలో మునిఁగియు య్యేలూగుముంటాజికిఁ
పదియు న్నాల్గవగర్భ మేరుపడియెఁ భావింప దైవంబు సం
పదపై సంపద, లేమి లేమిపయి నాపాదించు చిత్రంబుగఁ.

కాలు గదల్పనీక చెలికత్తియ లక్కఱ లెల్లఁదీర్పఁ జూ
లాలితనంబు కొండొక యలంకృతిగా, సులతానురాణి, ర
త్నాల మహళ్లలో నతిముదంబుగఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండె గా
రాల సుతాసుతుల్ మనసురంజిల నింటఁ జరించు చుండఁగఁ.

ఉవిద లిరువంక నడచి కేలూఁత లీయ
ప్రమద మొనగూర్చు గమన గర్వంబుతోడ
భాగ్య బంధురమగు నిండు బండివోలె
చక్రవర్తిని నట్టింట సంచరించు.

రాజుతోఁ గూడి, యొక శరద్రాత్రి వేళ
కొంతకాలము సల్లాపగోష్ఠి నెఱపి
పూలపాన్పున నిద్దుర వోవుచుండె
నిండుచూలాలు మొగలు రాజ్ఞీలలామ.

ఒకటి రెండుమూరు లురలి నేలకుఁ జాఱె
కాపలాజవాను కఱకుకత్తి
సురటి విసరు చేటి మరచి నిద్దురవోయె
ఖంగుమనుచు నొంటిగంట కొట్టె.

ఐదు వత్సరాల యౌరంగజీబుండు
ప్రక్కమీఁద మసలి పలువరించె
చిదికి చిద్రుపలౌచు చెదరి భూమికిఁ జారె
ఆకసమున నొక్క తోఁకచుక్క.

వెన్నెల వెండినీట పృథివీవలయంబు మునిఁగె, రాత్రికిన్ గన్నులు వచ్చె మింట నధికారముచేసె నిరంకుశంబుగన్ బున్నమ చందమామ జగముల్ గనుమోడిచె, రాణిగర్భమం దున్న కుమారకుండు తలయూఁచుచు నవ్వె నొగిన్ గికాకికన్.

ఉలికిపడి లేచి దిక్కులు గలయఁ జూచి
ఆత్మగర్భస్థపిండంబు హాసమగుచు
నామహారాజ్ఞి విషయంబు నాకళించి
యశుభదం బని విహ్వలస్వాంత యయ్యె.

ఆ కాన్పుతోడఁ దనకుం
భూకాంతునితోడి చెలిమి ముగిసెననుచు నే
దో కలఁత నెమ్మనంబునఁ
బ్రాకి మహారాజ్ఞి బిట్టువగలం బొగిలెన్.

కంటఁ దడిబెట్టి యెఱుఁగని
ముంటాజమహాలు రాణి ముత్తైఁమునకు, లో
నంటిన చింతన్ జెక్కుల
వెంట నొకటి రెండు బాష్పబిందువు లురలెన్.

విమలంబులయిన చల్లని
హిమరుక్కుల జలకమాడి, హృద్యంబగుచుం
బ్రమదంబుగూర్చు నన్నిశి
యమవసనిశి యయ్యె రాణి కతి దీర్ఘంబై.

ఏమి మాయయొ కాని, సర్వేంద్రియములు
దఱుఁగుకొనిపోవునంత శీతజ్వరంబు
భూతలేశ్వరి నెమ్మేన ముమ్మరించె
బ్రసవ వేదనతోడ నారంభ మగుచు.

తన సంతానము మాతృహీనమయి, వంతం గుందుచున్నట్లుగా
తన రాయందు వియోగభారమునఁ జింతఁ మున్గుచున్నట్లుగా
తనకై దొడ్డసమాధి నయ్యమున పొంతం గట్టుచున్నట్లుగా
ననుమానించుచునుండె సత్సతులయూహల్ సత్యసామీప్యముల్

భక్తి దైవార మానెడు వజ్రమణులు
భూతలేశ్వరుఁ డల్లాకు మొక్కికొనియెఁ
గాని, యిల్లాలు స్వస్థతఁ గాంచదయ్యె
చండతరుఁడైన విధి, లంచగొండి గాదు.

దాయ మన్నీల ప్రాణముల్ దీయఁగలిగి
యీయ లేడయ్యె నిజభార్య కాయువులను
చండశాసనుఁ డగు మహాచక్రవర్తి
ఆత్మ కధికారి గాఁడు న్యాయంబుగాను.

కొడుకులఁగాఁగిలించుకొని, గ్రుడ్లకు నీరము గ్రుక్కుకొంచు, ప్రా
న్వడి, పెనుశోకమూర్తియయి, పజ్జవసించు నిజేశునంగముల్
బుడుకుచు, బిట్టుగా మొగిడిపోయిన కన్నులువిచ్చి శబ్దముల్
దడబడఁ బల్కరించె, రుచిదప్పిన గద్గదరుద్ధ కంఠయై.

ఈ సుఖదుఃఖ మిశ్రమ మహీవలయంబను సత్రశాలలో
నీ పనినై ముగించితిని, నేటికి నాదు ప్రవాసయాత్ర, యో
ధీసముపేత! యిట్టి పరదేశుల చెల్మి తిరంబుగాదు, ఝ్మా
వాసకథావిశేషములు స్వాప్నికముల్, జపలావిలాసముల్.

ఈ తనువుండునంతవఱ కింతయు నెమ్మదిలేదు ప్రాణికీ
భూతలమందుఁ గష్టసుఖముల్ జెలికత్తియలై భజింప నా
శాతరళాక్షి తాండవము సల్పుచు నుండును, మృత్యుదేవతా
ద్యూతవినోద రంగమిది, తోరపుసంపదలెల్లఁ బాచికల్ .

ఆవిరి యోడలో, జలధియాన మొనర్చెడు బాటసారులో
భూవర! రేవులందు దిగిపోయెద రించుక వెనుక ముందుగా
నీవసుధాపణంబు పనియెల్ల ముగించి, స్వదేశగాములై
పోవుచు వచ్చుచుండ్రు సతమున్ బ్రజలీ నగజన్మ వర్తకుల్.

భూరిపరాక్రమోన్నతుల పుచ్చిన మేటికపాల పాత్రలన్
నీరము ద్రావుచున్నవి వనీవనభూములలోని సింహముల్
వారల యస్థిపంజరముల న్నివసించుచు నూర్ణనాభముల్
దారముదీసె, నింతియకదా? భువి నాల్గుచెఱంగు లేలినన్.

ఏ పుష్పంబును జేసి వాడుకొనునో యీ దేహము౯ దైవమో
భూపశ్రేష్ఠ! విచారమందకుము, మామూలే కదా? యీ మృతి
వ్యాపారంబు సమస్త జీవులకు, విశ్వవ్యాప్తి గర్భంబున౯
మాపుల్ రేపులు నెందరో; యిముడుచున్నారందు నేనొకఁ తె౯,

సమతా చిహ్నితమైన, యీ మరణ మీ సర్వంసహా వేదనా
సమరశ్రాంతుల గౌఁగిలించుకొని, విశ్రాంతి౯ బ్రసాదించెడి౯
హుమయూనాదులు నీ పితామహులబో లుర్వీధవుల్ పెక్కురీ
సుమశయ్యం బవళించి మేలొకఁ నరహాస్సుల్ పెకఁలి ల్లేగిన౯.

మహామూదాదులు పాదముద్రికలచే మన్నింపఁగా, మింటికి౯
మహికి న్నిచ్చెనవోలి యేరుపడి, సమ్మర్దంబుగానున్న యా
రహదారిం జను భక్తులం గలసి స్వర్గక్షోణిఁ బ్రాపింతు నీ
సహారా మందు టెడారి వేదనల దాష్ట్యంబు౯ వినిర్జించెద౯.

కలుషం బింతయు లేని నీ మధురముగ్ధంబైన చిత్తంబులో
పల నిద్రింతు ననారతంబు నదె యాహ్వానించుచున్నారు, వే
ల్పులు, నాకై చనుదెంచెమించులరథంబుల్, టెక్కెలల్లార్చుచు౯
సెల విప్పింపుమటంచు నేత్రములు మోడ్చె౯ భర్తృవక్షస్థలి౯.

పట్టు పరదాల చీఁకటి వనములందు
ప్రభవమును గాంచి, శోభిల్లి రాలిపోయె
పరిమళంబొందు లోకాన పారజిమ్మి
మొగలు శేరాణి ముత్తైదు ముత్తియంబు.

ఆ ముంటాజమహాలు రాణి, కడకట్లన్యాయ్యమై పోయినన్ భూమీశాగ్రణి, దీనుఁడై, భుజబలంబున్ బ్రాజ్యసామ్రాజ్యమున్ లేమిన్ జెందినయట్టు బిట్టుదురపిల్లెన్ గ్రుంగి కూలారి యుద్దామైశ్వర్యము లింపుసేయునె? కళత్రజ్యోతి చల్లారినన్.

అతఁ డున్మత్తుఁడువోలె, రేఁబవలు నిద్రాహారముల్ మాని, తత్సతి క్రీడించిన చోటులం దిరుగుచున్ సంతానముం జూచి, దుఃఖితుఁడై, యూర్పులుసిమ్ముచున్ గడపసాగెంగాలమున్ బంధుసంతతు లోదార్చిన నూరడిల్లక నిరుత్సాహాతిరేకంబునన్

నిన్న మణిమందిరంబుల నిదురవోయి
నేఁడు నిద్రింతువే కాటినేల మీఁద
నిన్ని నాళులవలెఁ గాక నిన్న నేఁడు
లెంత విషవహ్ని గ్రక్కిపోయినవి దేవి?

కుతలం బంతయు భస్మరాశియాయి నాకుందోచె, నాశాపరా
జితమై, జీవిత మంధకారమునఁ జొచ్చెన్ నీ సమావేశముల్
కతలైపోయె, సహింపఁజాలని వియోగజ్వాల కావింప ను
ద్గత దుఃఖాంకితమైన యీ శిథిల కంకాళంబు నెట్లీడ్చెదన్ .

జీవన తారవై, యమరసీమల నీవు, సముజ్జ్వలింప, మా
యావృతమైన విశ్వవలయంబున, శాశ్వతశోకమూర్తినై
జీవితమూని, యీ చరమజీవిత నాటకరంగమెక్కి, వా
పోవుచునుంటి నీ విధుఁ భూమికతోడ కిరీటధారినై .

ఆ యుస్సారము లారగించి, మృతిపంచాస్యంబు, నీదేహమున్
నాయంకంబున డించిపోయె నకటా! నాశౌర్యసంపత్తియున్
జాయారక్షణ చేయఁజాలని యరణ్యజ్యోత్స్నయై పోయెనే
యోయాత్మేశ్వరి! చక్రవర్తియు మనుష్యుం డిట్టి ఘట్టంబులన్.

ఉరుగతి నీవు దాల్చికొని యూడ్చిన వస్త్రమువోలి, నీ కళే
బరము పరేతభూతలము పాలయి చిత్తము నుత్తరించెడిన్
దిరుగ ధరించు నీ యమృతదేహముతో నగుపింతువందు ర
ప్పరమపదంబునందు నది వాస్తవమో! బురిపించుమాటయో!

అయయో! దేహములూడ్చినారయుతసంఖ్యాకుల్ మహాత్యాగులై
పయిగంబర్లు ముముక్షువుల్ ఘనతరస్వర్గంబు నాశించి, యే
మయినారో! యెటువోయిరో! కబురు సేయండొక్కఁడీనాటికిన్
దయనీయస్థితి దుమ్ముగొట్టుకొని ప్రత్యక్షించుఁ దచ్ఛల్యముల్.

నిను సృష్టించుట దుర్ఘటంబగును రాజ్ఞీ! యమ్మహాశిల్పి కీ
శున కేహేతువుచేత, నీ ప్రతిమ సచ్చున్ భగ్నముంజేసెనో
నను శిక్షించుటకో; ప్రపంచమునకు వైరాగ్యమున్నేర్ప నెం
చెనో; యాయుర్బలమూడెనో మొగలురాట్సింహాసనశ్రీలకున్.

మృతికి సవ్వలియొడ్డు జేరితివి నీవు
యివలి యొడ్డున నిలిచిపోయితిని నేను
పలుకులందని భిన్నవాసులకు మనకు
పుణ్యగేహిని! స్నేహంబు పొసఁగు టెట్లు.

మానినీమణి! నీదు సమాధి మీఁద
కనులు గప్పుచు కిగ్గాడి కాలరథము
తీర్చిపోయిన చక్రముద్రికలు వోలి
కడచె నొక యహస్సొక్క నక్తంబు నపుడ.

పయనంబు సాగించు మొయిలు తిన్నెలమీఁద
కనుపింపలేదు నీ కాలిజాడ
అరవిచ్చి మురిపించు మెరుపుల తోఁటలో
మిట్టాడ లేదు నీ మేని కాంతి
కొమరారు నిండు పున్నమ చందమామలో
భాసిల్లలేదు నీ హాసలవము
సచరాచరంబైన సర్వ సర్వంసహా
వినిపింపలేదు నీ విమలవాక్కు

ఏ రహస్యసరణి, యే హారిత్తులజాడ
నీ నిలింపరథము నిర్గమించె
నాదు నేత్రయుగళి నాట్యమాడెడు నిన్ను
నెట్లు దొంగిలించె నీశ్వరుండు.

నీవు వసించుచోట వసియింతును నేనును దాచియుంపుమో
దేవి! యొకింత నేల, చనుదెంచెద రేపట మాపటన్, నిరా
శావిషదహ్యమానమయి సౌఖ్యపరాఙ్ముఖమైనయట్టి నా
జీవితశేష మంకితముఁ జేసెద నీ కవివాహితుండనై.

నాకట్టించు మసీదులన్ మసలుచున్ నాకాన్క లాసించుచున్
నాకుం గీడుఁ దలంచినాఁ డతి కృతఘ్నత్వంబు వాటించుచున్
లోకాధీశుఁడు, దేవదేవుని దయాళుత్వంబు సందేహమ్మై
నాకీ యచ్చపుభక్తి సేతలు, వృథా నాట్యంబులై తోఁచెడిన్.

అక్కటికంబులేని దురితాత్ముఁడు మృత్యుకిరాతరాజు, వి
ల్లెక్కిడినాఁడు, తృప్తి వహియింపఁడు నీ మరణంబుతోడ, నీ
జక్కవ జంటలో నొకటి చాలదు వాని బుభుక్షదీర్ప న
న్నుక్కడఁగింపఁగాఁ దొడుగకుండఁడు రెండవబాణముద్ధతిన్.

అసుపేటిం బదిలంబుగాఁ బతిరహస్యంబెల్లఁ గాపాడు, వి
శ్వసనీయంబగు వ్యక్తి భార్యయకదా? తాస్త్రచక్రమందట్టి నీ
వసువుల్ వాసినయంతనే, ప్రబలసైన్యంబుండి భీతిల్లుదున్
వసుధారాజ్యము గల్గియుం గటికి నిర్భాగ్యుండనై పోయితిన్.

ఆరిపోవని నీదు శరీరశోభ
దీపమైనది కాళింది తిన్నియలకు
మంజులంబైన నీ సౌకుమార్యమెల్ల
పంచుకొన్నవి తన్నదీ పంకజములు.

గురుతర సత్యలోకమునకుం బయనించి సుఖించుచుంటివో
కరగి, యనంతమౌ ప్రకృతి గర్భమునందున లీనమైతివో
యెఱింగినవాఁడు లేఁడు, హృదయేశ్వరి! దుర్ఘటమైన మృత్యునం
తర విషయంబయోమయ మనస్వియకావ్యము మానవాళికిన్.

నీరూపంబను స్వర్గలోకమిచటన్ జీర్ణించె, జీర్ణించదే
స్వారాజ్యంబను సంశయంబునకు లోనైయున్న నాబుద్ధికీ
గోరీమృత్తికఁ బచ్చగిల్లిన తృణాంకూరంబు నాకేదియో
వైరాగ్యాంశము లుగ్గడించెడి, తలం బంకించి జంకించుచున్.

ప్రియముగ దేవదూతలుచరించెడు మూఁడవమిన్ను దాఁటి యు
వ్యయమగు జీవనిర్ఝరమువాలు నొకానొకదీవికొంటిమై
బయనముగట్టితే యనుఁగు భర్తను నన్ను పరిత్యజించి, యో
ప్రియతమ! తోడుగా నెగయ ఱెక్కలుగల్గునె నాకు దేహికిన్.

అవనికిదూరమై యెడదకందని స్వర్గము నూహలోన మా
నవుఁడు సృజించినాఁడది యనాథులు పేదలు నిల్చుతావు, భూ
ధవులకుగాదు, నీమృదుపదంబులు కందుఁ గళిందజాదటిన్
జివురని స్వర్గధామము రచించెదరమ్ము శుభస్వరూపిణీ.

మృతులకు మరుజన్మంబులు
కృతులకదా? దేవి? యట్టి కృతి శతములచే
బ్రతికించి నీకుఁ జక్రిని
రతనాల సమాధి, మందిరము గావింతున్.

ఎల్లజీవులకు నత్యుల్లాసమొలికించి
ప్రభవించె నీ సుప్రభాతసంధ్య
వలచు కమ్మని పరిమళము గుప్పింటఁబట్టి
పూచె నీ సంపంగి పూలతోఁట
నిలువుటద్దమువద్ద నిలిచి జారిన కొప్పు
సవరించె నీ వయస్యాజనంబు
తొలి నమాజులు మేలుకొలిపి లోకాధీశు
మన్నించె బెడఁగు జమ్మా మసీదు

మదనగోర్వంక నిద్దురమత్తువోవఁ
దనువు విదళించి యీశ్వర స్తవమొనర్చెఁ
బ్రాతరానందమున సృష్టి పరిఢవిల్లె
నీవు మాత్రము నిద్దుర లేవలేదు.

పదియుం దొమ్మిది యేడు లీడుగల దాంపత్యంబు నీనాటితో
యెదనొప్పించిపెకల్చి దోచుకొనిపోయెన్ దైవమీగాయమున్
గుదిరింపగల వెజ్జు లేదు, గత రాగుల్ పోవు మార్గంబునన్
బ్రదుకుందేరు మరల్చదన్ గృతకవిశ్వశ్రీ విసర్జించెదన్.

జీవ రత్నంబవగు నిన్ను స్వీకరించి
వట్టి రతనాలు నా యింట వదలినాఁడు
యిచ్చి బులిపించి క్రమ్మరఁ బుచ్చుకొనుట
యేటి కలవాటు జేసెనో యీశ్వరుండు.

ప్రియమారన్ దినరాజబాలుఁ డుదయాద్రిన్నిక్కి బంగారు కుం
చియతో నీదు మహాళ్ళపైఁ జిలుకరించెం గుంకుమ శ్రీలవే
అయయో! యెందులకీయలంకృతులు చానా? నీవి యోగాకులం
బయి, యాభీలవిషాద నీరదశరణ్యంబైన యిక్కోటకున్.

ఉడుగక మ్రోయుచున్న యమునోజ్వల నీలి తరంగపంక్తి క్రుం
గుడు వడియున్న నా హృదయగోళములోని విషాదవల్లకిన్
దడయక మీటసాగె, నొకనాడు ముదంబాడ గూర్చు సృష్టియే
బెడిసి, మరొక్కనాడు పరివేదన కగ్గము సేయు జీవులన్.

నిన్ను నుదరంబులో దాచుకొన్న మహికి
గన్న గర్భాఖ్యనేఁడు సార్థక్యమయ్యె
నీవు తలమీఁదఁ దాల్చి మన్నించు కతన
వసుధ నొకబొగ్గు కోహినూరు వజ్రమయ్యె.

పరుగులు వాఱునీ సమయ వాహనముల్ నిముసంబు వెనక్కున్
మరలిచి, దాటిపోయిన సముంచిత సౌఖ్యములందు వేడ్కకున్
గురియుగుచున్న నా వెడఁగు కోర్కె నెఱింగెనో! యశ్వరాజముల్
దరహసితం బొనర్చెదు విధాన సకిల్చెడి సాహిణంబులన్.

గుఱకలు లేని వింత కనుగూరుకులం బవళించి యెన్నఁడో
పరమ పదించి పోయిన నవాబుల రాణులు తోడునీడగా
జరుపుము నీ యనంతమగు స్వార్గికయాత్ర, పవిత్రమైన నీ
చరితము నాలపించుచుఁ బ్రశాంతివహింతుఁ గళిందజాతటిన్.

ఉల్లమున దుఃఖభారము
పెల్లింత శమింప రాజు విలపించి, మనో
వల్లభ సమాధి నిర్మా
ణోల్లాసము చెంగలింప నుద్యుక్తుఁడై.

చాటింపించె నరేంద్రుఁడు
పేటల పల్లియుల శిల్ప విఖ్యాత కళా
వాటికలు కుట్మలింపగ
బోటీకి సమాధి మచ్చు బొమ్మలుసేయన్ .

డిల్లీ రాజ్యంబున నొక
పిల్ల జమీదారు గిరియు, బెక్కు రతనముల్
వెల్ల గజారోహణమును
బల్లకియు న్నిర్ణయించె బహుమానముగన్ .

యతనము మీఁద బొమ్మలు తయారొనరించిరి శిల్పులెల్ల భారత విషయంబునంతటను ఱాలను లోహములన్ సహస్రముల్ బ్రతిభలుజింద నమ్మొగలురాయని ప్రేమ రసచ్ఛవుల్ బహిర్గత మొనరించు బొమ్మగనరా దొకటేనియు వానిలోపలన్ .

అనుభూతావేశంబుల
జనితములగు లలిత కళలు సాధ్యములగునే
కనకపుఁ బోటీలకు ని
న్మనుజేశుల మెచ్చుకోలు మర్యాదలకున్ .

ఆ దేశాన మహాదరిద్రుఁ డొకరుండ వ్యాహతంబైన భా
ర్యా దుఃఖంబున గుందు వాఁడెడఁద వైరాగ్యంబు చేకొత్తను
న్మాదింబోలి చరించు దీనుఁడు శ్మశానక్షోణులం దుండుచున్
బూదిన్ ముద్దలుజేసి చేయు ననయుంబుం బొమ్మలందమ్ముగన్.

అతని శిరస్సులోపల విహారముచేయు కళాధిదేవి య
ప్రతిహతమైన వాని విరహాగ్ని గరంగి సముజ్వలించినన్
జిలికిన గుండెతో నతఁడు సృష్టియొనర్చె సమాధి బొమ్మలం
చితములు పెక్కు లందొకటి చిత్రములన్ గిలిగింత పెట్టెడిన్·

షాజహాను బాదుషా యూహాలోనుండి
మాటకందరాక మసలు ప్రతిమ
సృష్టి శిల్పరమకు సిగమీఁది నగవోలె
నవతరించె వాని హస్తమందు.

కళలు మోహించుటొక కులీనులన కాదు
కులము లేదన్నవానినిఁ గూడ వలచు
సత్కళాదేవతా కటాక్షంబు కతన
సమయుగావుత ముచ్చనీచతల బెడఁద.

జీవితేశ్వరికిది ప్రేమచిహ్నగాఁగ
బసిఁడి రేకుల గట్టింప వలయుననుచు
దిరిపెమెత్తుచు వాఁడూర తిరుఁగుచుండు
ప్రేమ పొంగున విశ్వంబు విస్మరించి .

వానికోరిక నాలించి స్వాంతమందు
నవ్వుకొని వాని బొమ్మ సౌందర్యమునకు
సంతసించిన యొకశిల్పి సత్త్వముందు
దానిఁ దెప్పించి మొగలు సుల్తాను కొసఁగె .

పనితనమున్ గుదిరికయున్
వినూతనత్వంబు గలిగి ప్రేక్షణ యుగమున్
దనియించుబొమ్మ నరపతి
మనస్సులోనునిచె హార్ష మాధ్వీకంబున్ .

'వహావా! సెహాబా' సియ్యాది
బహుమతికిం దగినబొమ్మ ప్రజ్ఞాన్వితుఁడీ
మహానీయుఁ డనుచు నరపతి
బహుభంగులఁ బొగడె నిఖిల పండితుల సభన్.

అవమతియు లజ్జఁ బెనగొన
స్తవము సలుపు టెట్టులయినఁ దప్పని సరిన్యై
"అవునవు జిత్తముచితమని"
నవాబునకు మాఱువల్కినా రీర్ష్యాళుల్.

నృపుఁడు రసజ్ఞుఁడందు రిదియొక్కఁడి వింతయభాగ్యునొక్కనిన్
శ్వపచుని గౌరవించి, తలవంపులు చేసె నసల్పకల్పనా
నిపుణులఁటంచు ధర్మము గణింపఁ గొందఱు ముచ్చటించి రూ
రుపులు నిగుడ్చుచుం బతిపరోక్షమునన్ కులపక్షపాతులై.

రాజు సతీవియోగి బయిరాగియు బెండ్లములేని దీనుఁడ
వ్యాజము లిట్టివారి సహవాసము లింతియకాని యీ పరి
వ్రాజకుఁడేటి శిల్పి నరపాలకుఁడేటి పరీక్షకుండు సా
మాజికులిందఱుండ నని మచ్చరకించిరి కొందఱుబ్బునన్.

చదువవచ్చు గ్రంథ సముదాయమంతయు
కృతులలోని నెరసు లేరవచ్చు
రసము సృష్టిచేయు ప్రజ్ఞావిశేషంబు
సాధనమున రాదు చదువుగాదు.

పిరదౌసీ కవికన్న పండితులు సూఫీ కన్నవిద్వాంసులుం
డురు భాషాజలధిన్ మథించినమహాత్ముల్, భావసౌరమ్యంచా
తురి మాధ్వీరససృష్టియుంజిలుఁగుముద్దుంబలుకుల్ కుల్కింపులున్
గురుశుశ్రూషల నబ్బునే, యసమశక్తుల్ జన్మసాఫల్యముల్

ఏదో కొంత కళావిశేషముగలా దీ చిత్రరాజంబునన్
గాదన్నన్ ఫలమేమి? యీ కళకు వ్యాఖ్యానంబులీ రిత్తవా
గ్వాదంబుల్ పనిసేయునే, యితని భిక్షా హస్తమం దేమహా
వైదుష్యంబు వసించునోయనుచు సంభాషించి రుద్యన్మతుల్.

ఆ నిలువేదవానిని మహాసభకుం బిలిపించి మంత్రులున్
దా నెదురేగి తెచ్చి తనదాపున నున్నతపీఠివాని నా
సీనునిఁ జేసి క్రొంబసిడి చేలములుం బదివేల నిష్కముల్
గానుకఁ జేసె నమ్మొగలుకాంతుఁడు భూరికళావిధేయుఁడై.

సులతానాగ్రణి! మీ కళాభిరుచికిన్ జోహారు, భార్యావియో
గులు మీకియ్యదె సానుభూతి, వినుతోక్తుల్ మీసభాశాలకున్
వలపుల్మీ సమదృష్టి దార్ఢ్యతకుఁ గైవారంబు మీ నేలకున్
కులుకున్నెమ్ములతఖ్తుకుం దిశల నిగ్గుల్ దేరు మీ కీర్తికిన్.

ఆనందించిరి మీపితామహులు వీరాగ్రేసరుల్ బూర్వసు
ల్తానుల్ బేబరుహుమాయునాదులుకృతార్థంబయ్యె మీవంశముల్
పూనెన్ జకటని సౌధభూషణములన్ ముక్తాఫల శ్రేణితో
లేనవ్వుల్ విరజిమ్ముచున్న యది ఢిల్లీకన్య మీ కౌఁగిటన్.

హిందువులు ముసలిమానులు
బందుగులం బోలి "భాయి, భాయి" యనుచు నిం
పొందెదరుగాక మీ య
ర్ధేందు పతాకంబు నీడ నృపతి వతంసా!

పొచ్చెమొకింతలేని పరిపూర్ణకటాక్షము విస్తరించి నా
బిచ్చపు గిన్నెలోఁ బసిఁడి బియ్యముబోసిన దానవీర! నీ
✓పచ్చల బాహుశాఖ చలువం జెలువారి కళాలతాంతముల్
విచ్చి రహించి భారత సవిత్రికి బొల్చుతమంగదంబులై.

ఆసలు సంహరించుకొని యాకటికింత భుజించి యెట్టులో
వాసరముల్ గమించెదు నభాగ్యున కంగనగోలుపడ్డ స
న్యాసికి నాకు నీ పసిడినాణెములేల కళా సరస్వతీ
దాసులు పెక్కులుండెదరు తన్పుమువారి శరణ్యశూన్యులన్.

మొగలు నవాబుశేఖరుల పూజ్యసభాంతరమందు సత్కళా
జగమున నా పరిశ్రమ ప్రశంసితమయ్యె, పసిండి పూజలన్
దిగులు నగంబుదీరె, గరుణించి పరిగ్రహ మాచరింపుడీ
నగదును క్రమ్మరం దమ ఘనంబునకున్న జరాన వెట్టుడున్

నా వలె వియోగబాధా
జీవులయిన మొగలు రాజ శేఖరులకు మీ
కీ విప్రయోగి కాన్క ము
దావహమయి చిత్తశాంతి కను కూలించున్.

అతఁడట్టులాడి పసిఁడియు
రతనములు పరిత్యజించి, ప్రతిమవలె సభా
యతనంబంతయు సిగ్గే
ప్షితమై కనుచుండ నాలసింపక చనియెన్.

ఇతఁడొక దేవదూత, కలరే? యిటువంటి మహానుభావు లీ
వితముగ పెన్నిధానము లభించిన దాని తిరస్కరించు ధీ
యుతులు, మదీప్సితంబును ఫలోన్ముఖముంబొనరింప మానవా
కృతి జనుదెంచియున్న జగదీశ్వరుఁడో, పయగంబరో యగున్.

అని యాశ్చర్యపరీత చిత్తుఁడయి రాజావగ్గు నగ్గించి, త
ద్ధనముం బేదఫకీరు సాహెబులకుం దానంబు గావించి, చ
య్యన దర్బారుముగించిలేచి, మణిశయ్యాగారమున్ జేరె, బ్రో
గె నగారానవుబత్తులాహ్నిక శతఘ్ని వ్రాతమున్ లగ్గలన్ .

పిలిపించెఁ బహుదేశ తక్షకతతిఁ విఖ్యాతులా గ్రీకు శి
ల్పుల ముంటాజ సమాధి నిర్మితికి, ప్రోవుల్సేసె ముక్తామణుల్
నెలతాల న్మలిపించె నద్దములకంటెఁ నిద్దముల్గాఁగ, వె
న్నెలగేలఁ నెలతేని బింబమునకుఁ దీప్తుల్ ప్రసాదింపఁగఁ.

యమునాతీరము నిండినా రఖిల శిల్పాచార్యులుఁ సత్కళా
సముద్రగుల్ వరిగింజపై కలికి పూజల్ సెకఁగాఁజాలు ధీ
రమణీయుల్ ఘనవాస్తుశాస్త్రనిపుణుల్ బ్రాక్పశ్చిమావాసు లు
న్నమితప్రజ్ఞులు నేలయీనిన విధానఁ తన్మృపాహూతులై .

పరిశీలింపఁ దొడంగినార లపరబ్రహ్మల్ మహాశిల్పు లీ
శ్వరసృష్టిఁ బహుపుష్పవల్లరుల సాజంబైన నిర్మాణమున్
గరమాకర్షకమైన వస్తుతతి లోనఁ డాగి లోకంబు న
చ్చెరువుఁ గొల్పు విశేషముల్ దెలిసి హార్దీభూత చేతస్కులై .

ఏ వన్నెగల తీవె కే పచ్చ సవరింప
జెలువాఱునో దాని చికిలిజేసి
ఏ పుష్పదళమున కే పుష్యరాగంబు
సరిపోవునో దాని సంఘటించి
ఏ కిసాలంబున కే కెంపు జోడింప
కొమరారునో దాని కూర్పుజేసి
ఏ గులాబీ మొగ్గ కే రవ్వ బొదిగింప
నందగించునో దాని నతుకు బెట్టి
ప్రకృతి సిద్ధమైన వన్నెతో వన్నెకు
చెలిమి గలిపి భావముల నిమిడ్చి
చలువఱాతి ఫలకముల దీర్పసాగిరి
చిత్ర చిత్ర గతుల శిల్పివరులు.

రసికుల విమర్శనా వితర్కముల కతన
బహు కవీశాన మోహన వర్ణనముల
బుడమిగల వాఙ్మయంబెల్ల బొగరుబట్టె
మడఁతి ముటాంజి టాజిమై పొడము వేళ.

శిలలకుఁ బ్రాణము గలదను
పలుకునిరూపింప నుపలఫలకమ్ములపై
మొలిపించినారు శిల్పులు
పలువన్నెల లతలు నేర్పుఁ బరిమళమొలుకన్.

కలమునందుకొన్న కవివరేణ్యుని మ్రోల
తలలువంచు శబ్దముల విధాన
నాటి శిల్పి చెంత నవనీతమునుబోలి
మెత్తఁదనముఁ దాల్చె మేటిశిలలు.

తాకినఁగందునోయను విధంబున ఱాలకు సౌకుమార్య పూ
బోకడలద్దునేర్పరులు ముప్పది ముగ్గురు శిల్పులాత్తలో
కైకచమత్కృతుల్ బొదిగి యిర్వదియేండ్లు శ్రమించి భారత
ప్రాకృతశిల్ప సంపదకుఁ బ్రాణముఁబోసిరి శాశ్వతంబుగన్.

కుమిలిన పాదుషా హృదయకుండమునన్ దలక్రిందులైన వి
శ్వముల వికార నాట్యరభసంబున రేగిన వేదనా పరి
భ్రమణము నందుజింది వెలివాఱిన వెచ్చని కంటినీరు తా
జమహలుఱాలపై నుదయసంధ్యలఁబొల్చుహిమచ్ఛలంబునన్

రాణిమనస్సువోలి మధురంబఋు, ముత్తెపుఁజిప్పలోని పిం
గాణి చెమక్కులన్ ధవళకాంతులుజిమ్ముచు చంద్రకాంత పా
షాణపు టింపుసొంపుల దిశల్ వెలిగించెడు టాజిపొంత ని
ద్రాణములైనశించు నమృతాంశుని పున్నమనాటిపోడుముల్ .

ప్రతిబింబించుగులాబిమొగ్గల కనుప్రాసంబులై, తచ్ఛిలా
లతలున్ గాలికిఁ దూఁగుపోలిక మహోల్లాసంబు గల్పించు న
ద్భుతమై, తాజమహాలు ద్వారములపై ముద్దారు శిల్పంబుతో
బ్రతిరాదీశ్వర శిల్పముల్ మనసులన్ రంజించు మర్యాదలన్.

ఏబదారక్షరంబుల నెసక మెసఁగు
కవికి భాషకు తెలుఁగున కలవిగాక
అలవియే తాజిలావణ్య మభినుతింప
తదితరంబైన భాషా వితానమునకు .

"కలదేస్వర్గము లాతిచోకలుగ నిక్కంబిద్దియే, నీతిమం
తుల విశ్రాంతిని కేతనం" బనెడుసూక్తుల్ ద్వారబంధంబులన్
విలిఖింపించె నవాబుశేఖరుఁడరబ్బీపారసీ భాషలన్
గలిమిన్ జాటుచు తాజిసోయగము వ్యాఖ్యానింపఁగా నేటికిన్ .

పున్నమకుటాజి కేగతి
సన్నిహితంబైనమైత్రి సమకూరిచిరో
కన్నెకు యౌవనమటులు
త్పన్నంబయి మిన్నుముట్టుతద్రోచిస్సుల్ .

తోడరి విశ్రమించు తుదిసుత్తెదెబ్బతో
వట్టిపోయె శిల్పవరుల ప్రతిభ
షాజహాను దీక్ష సఫలీకృతంబయ్యె
మొగలుకీర్తి మొదటి మొగ్గదోడిగె .

అది మహారాజు భగ్నాశయములయందు
పుష్పితంబైన నెలఱాల మూగకవిత
అది యమానుష భావనవ్యతలతోడ
ప్రజ్వలించెడు నజ్ఞాత వాఙ్మయంబు .

అగుపించు నచ్చోట నవధిదాఁటిన పాదు
పాల హేరాళ భాస్వద్విభూతి
నిండారు నచ్చోట నిత్యనూతన వికస్వరమైన యానంద పరిమళంబు

నినదించు నచ్చోట ననుకూల దాంపత్య
విశద రహస్య గంభీర గీతి
విహరించు నచ్చోట విరహ వేదనతోడ
మానవేంద్రుని భగ్నమానసంబు

వేయిచంద్రుల చంద్రికా విలసనంబు
పరిసరక్షేత్రముల జింది ప్రతిఫలింప
హాయిగల్పించు టాజి కుడ్యముల మీఁద
గుసగుసలువోవు నైలింప కువలయంబు.

నరప మిధునంబు మృత్యనంతరమునందు
నాశ్రయము లేక దిశల నల్లాడుచున్న
పావనంబైన ప్రేమపారావతంబు
మొరయుచున్నది పెనుటాజి బురుజులందు

అహరహము టాజిసౌందర్య మపహరింప
దడవుచున్నాఁడు కాలంబు తస్కరుండు
మొదటి క్రొత్తఁదనము చెక్కుచెదరదిపుడు
సత్కృతులపొంత సాగునే సమయబలము.

ఘనతన్ జెందిన యందగత్తెయగు నాగ్రా రాణి ముంటాజి, చే
సిన పుణ్యంబును బోలి తాజమహాలుఁ సృష్టించి సంతృప్తులై
చనిదుద్యన్మతులైనశిల్పులు మహా షాజానుభూజానియుఁ
దనివింజెందె ప్రియాముఖాంబుజము సందర్శించుచున్నట్లుగఁ.

రాజుకడగొట్టు తనయుఁడౌరంగజేబు
అన్నల వధించి పీఠంబు నపహరించి
యనుఁగు తండ్రిని చెఱసాలయందు నునిచె
వికటములు సుమ్మి కాలమాంత్రికుని పనులు.

అగ్రజారుణ రక్తపంకాంకితమగు
పాణియుగమున నల్లాను ప్రస్తుతించె
నమ్మహాహత్య తనదిగాదన్నయట్లు,
సన్నుతులనంది దైవంబు మిన్నకుండె.

అతనిముత్తాత సుతునకై యసువులొసఁగె
నతఁడు దండ్రినిఁబట్టి బంధితునిఁజేసె
తాతసౌమ్యుఁడు మనుమడుద్దండమూర్తి
గుణములకు వంగడంబు కారణముగాదు.

జనకుండు భోగి కూరిమి
తనయుండువిరాగి, భిన్నతత్వంబుల నె
ట్లొనగూడి రొకట-తండ్రియు,
దనయుఁడు, విధి చిన్న కొంతెతనమొనరించెన్ .

కళలు కళదప్పె, దేవళ
ములు మూలంబడియె, హిందుముసిలిమ్ములలోఁ
దలసూపె భేదభావము
తలపన్నుదయించె, శాంతి తలక్రిందయ్యెన్ .

అతఁడు ఖురానువ్రాసి ధనమార్జనచేయుచు కష్టజీవియై బ్రతుకుచు, నేలపై తనువువాల్చుచు, రాజ్యముచేయుచుండె నంచితమగు భక్తితత్పరత స్వీయమతోద్ధరణైకదీక్ష, శుష్కతతనుఁడై సతం బుపవసించుచు రాచఫకీరు పోలికన్.

గుడి గుడి సేవింపఁడు, పా
ల్పడఁడు మజాసేయు మత్తువస్తువులకు న
య్యెడయఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల నెఱపు నేకపత్నీవ్రతమున్ .

చక్కాడేఁ విమతస్థులఁ గఱకు టీర్ష్యాస్వాంతుఁడై నిప్పులఁ
గ్రక్కెఁ గాఫరులంచు హైందవులపైఁ, గల్పించె నానావ్యథల్
మక్కాయాత్రికులఁ దనించె విలసన్మాణిక్య భిక్షాప్తులఁ
జక్కేయాఁ దలతిక్క భక్తి కతనన్ నిత్యంబు మర్త్యాళికిన్.

తనకుంబట్టినపిచ్చి నల్వురకురుద్దన్ జూచు వద్దన్న యా
తని నిందించి శపించిపోవు, బరమార్థంబెల్ల సాధించి తె
చ్చినవానింబలె విఱ్ఱవీగు భువనశ్రేయో భరంబంతయున్
తన నెత్తింబడినట్టుదుఃఖపడు నాత్మన్ భక్తుఁడుద్రేకియై.

సకలలోకమునకు సంతోషకరమైన
మధురమైన తాజమహాలు హొయలు
పాదుషాహ మనసు వలపింపలేదయ్యో
బత్తితోడ కళకు పొత్తులేదు.

మనుజులకునెల్ల దైవంబు మహితుఁడనెడు
గౌరవార్థంబుగల యలంఘీరు బిరుదు
దాల్చెనౌరంగజీబు దుద్దండలీల
నృపతివలెనన్న బిరుదులకేమి కొదువ.

అతని పేరువిన్న నఖిల భారతభూమి
దద్దరిల్లి కంట తడివహించు
నతని గుండెలోన ననయంబు నినదించు
ఘన శివాజి వాజి కఱకు హేష.

కట్టెదుటన్ మహోజ్జ్వలముగా వెలుగొందుచు తాజిమాలు చూ
పట్టుచు నూరడింప నలబంధన గేహమునందు వృద్ధ స
మ్రాట్టుమహేంద్రతుల్యుఁ డవురంగునికూరిమితండ్రి కాలమున్
నెట్టుచునుండె, జీవములు నిల్చినపీనుఁగువోలె దీనుఁడై.

ఎండగాసెడు ధారుణీమండలమున
కలికమునకైన పగవాఁడు గానరాని
చక్రవర్తికిఁ దనయుండ శత్రువయ్యె
విధివిరోధింప జరుగని వింతగలదె?

ఏడేడుల్ జెఱసాలలో నవసి రాజీలోకముం బాసి, పూ
బోఁడిం బ్రేయసిఁ జూడఁబోయెదివికిన్ ముంటాజి గోరికదన్
జోడింపంబడె షాజహానుతనువున్ స్రుకెక్కెన్ మొగల్ పీఠమి
ళ్లేడుల్ పైకొనుచున్న టాజినిలిచెన్ స్మృత్యంకమై నేఁటికిన్.

ఇరువురు నొక్కచోటన శయించిరి తాజిమహాలునీడలం
దిరువురు విస్మరించిరి తరేతర పూర్వకథానకంబుల
య్యిరువురికీర్తిమూర్తులు మహీవలయంబును హెచ్చరించుచున్
మఱువక వారి నిశ్చలసమాధులమీఁద నమాజు జేసెడిన్.

రాణి విడిచిపోయె రాజునొంటరిఁజేసి
రాజు విడిచిపోయె రాజ్యరమను
రాజ్యరమయు విడిచె రాజులఁ బెక్కండ్ర
తాజి విడువలేదు రాజసంబు.

సవరణ

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
పీఠిక	2	1	చేయించ	చేయించిన
జోతలు	2	8	కాచు	కాంచు
కథాభాగము	3	14	దారు వేళల	ఐదు వేళల
	16	16	బురిపించు	బులిపించు
	20	15	గళిందజాదటిన్	గళిందజాతటిన్
	21	11	తొలినమాజులు	తొలినమాజుల
	33	9	సౌకుమార్యపూ	సౌకుమార్యపుం
	34	10	కవికిభాషకు	కలికిభాషకు
	38	3	గూడి[illegible]	గూడి[illegible]